

ҚИЫН ӨМІРЛІК ЖАҒДАЙДАҒЫ БАЛАЛАРҒА ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕК КӨРСЕТУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Қонақбаева Мадина Маратқызы

madinak_00@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғылымдар факультетінің 4 курс студенті

Ғылыми жетекші - PhD, доцент Байғабылов Н.О.

«Қиын өмірлік жағдайға тап болған балалар» ұғымының мәні көптеген компоненттерге ие. Қазіргі кезде қиын өмірлік жағдайға тап болғандар санатына ата-анасының қамқорлығынсыз қалған әлеуметтік қорғалмаған және тұрмысы қолайсыз отбасылардан шыққан балалар, төтенше жағдайларда қалған мүгедек және даму кемістігі бар балалар, зорлық-зомбылық құрбандары және өздері немесе отбасының көмегімен еңсере алмайтын қалыптасқан мән-жайлар нәтижесінде тыныс-тіршілігі бұзылған басқа да балалар жатады [1].

Халықаралық стандарттарға сәйкес инновация «нарықта енгізілген жаңа немесе жетілдірілген өнім, практикалық қызметте пайдаланылатын жаңа немесе жетілдірілген технологиялық процесс немесе әлеуметтік қызметтерге жаңа көзқарас түрінде іске асырылған инновациялық қызметтің түпкілікті нәтижесі» ретінде анықталады.

Инновациялық әлеуметтік технологиялар бүгінде дағдарыс жағдайынан шығудың негізгі құралымен айқындалады, өйткені әлеуметтік қолдау, әлеуметтік көмек жаппай сипатқа ие болып қана қоймай, объективті қажеттілікке және мемлекеттің әлеуметтік саясатының басым бағыттарына айналады [2].

Инновациялық технологиялар жетімдік мәселелерін шешудегі өңірлердің сипатталған тәжірибесіне қосымша, өңірлік бағдарламалар шеңберінде әзірленген және енгізілген кейбір инновациялық технологияларды атап өткіміз келеді.

1. Отбасылық кеңес беру, тренингтер, оңалту топтары
2. Желілік терапия, әлеуметтік байланыстар.

Әлеуметтік байланыстар желісін құру технологиясы желілік кездесулерді, отбасылық кеңестерді, технологиялық кездесулерді және топтық қарым-қатынас пен ұжымдық шешім қабылдау үшін мамандарды қолдау тобының кездесулерін ұйымдастыруды қамтиды. Осы технология аясында отбасы мен балаларға әлеуметтік қызмет көрсету мекемелерінің мамандары арасында жеке байланыс желісі құрылады, оның аясында қолайсыз отбасыларға қажетті көмек түрлерін көрсету туралы шешімдер қабылданады.

3. Үйдегі отбасылық терапия, үйдегі патронаж.

Үйде күтім жасау технологиясы мамандарға отбасы мен баланың қандай жағдайда өмір сүретіні, қандай проблемалар мен қақтығыстар бар екендігі туралы нақты және көрнекі түсінік алуға мүмкіндік береді, сондықтан бұл жағдайда қандай көмек түрлері қажет екендігі туралы қорытынды жасауға болады. Үйге бару оң немесе теріс өзгерістерді тіркеуге мүмкіндік беретін отбасылық жағдайды бақылаудың бір бөлігі болуы мүмкін. Сондай-ақ, үйге бару отбасы дағдарыстың төтенше кезеңінде болған кезде және шұғыл көмекке мұқтаж болған кезде қажет, бірақ ол әртүрлі себептермен Халықты әлеуметтік қорғау жүйесіне кірмейді.

4. Көшедегі әлеуметтік жұмыс.

Әлеуметтік және психологиялық көмек мамандарының көшедегі жұмыс түрлері негізінен кәмелетке толмағандардың бақылаусыздығы мен құқық бұзушылықтарының алдын алу мақсатында қолданылады.

5. Жағдаймен жұмыс.

Бұл технология келесі әрекеттердің алгоритмін немесе дәйектілігін сақтай отырып, отбасы мәселелерін шешуге жеке көзқарасты қамтиды:

- Әлеуметтік сала мекемелері мамандарының отбасындағы бала құқықтарының бұзылу жағдайларын уақтылы ерте анықтауы;
- Қорғаншы және қамқоршы органға ақпаратты бірыңғай нысанда беру;
- Жағдайды тергеу және баланың құқықтарын бұзу фактісін, зорлық-зомбылық немесе зорлық-зомбылық фактісін анықтау және отбасымен профилактикалық жұмыстың басында "істі ашу" туралы шешім қабылдау (қорғаншылық және қамқоршылық органы);
- Отбасылық қолайсыздықтың себептерін диагностикалау; отбасы мен балалар үшін аумақта қолжетімді қызметтер негізінде бала мен отбасын оңалтудың келісілген Ведомствоаралық жоспарын әзірлеу, бекіту және іске асыру;
- Жоспардың орындалуын бақылау, мониторинг нәтижелерін бекіту (уәкілетті орган – қорғаншы және қамқоршы орган);
- Бала мен отбасына қатысты одан әрі әрекет ету немесе "істі жабу" туралы шешім қабылдау (қорғаншылық және қамқоршылық органы);
- Отбасылық қолайсыздықты ерте анықтау және отбасына көмек көрсетуді ұйымдастыру (өңірлік деңгей) бойынша қызметті мониторингтеу.

Ақпараттық және PR-қолдау, әлеуметтік жарнама көптеген өңірлік бағдарламалар белсенді ақпараттық және жарнамалық компаниямен сүйемелденеді, оның міндеті салауатты өмір салтының негіздерін қалыптастыру, отбасылық және балалар жайсыздығының алдын алу, жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды орналастырудың отбасылық нысандарының мәртебесін арттыру, оларға назар аудару және олар туралы халықты хабардар ету мәселелері бойынша әлеуметтік жарнама шығаруды ұйымдастыру болып табылады.

6. Ақпараттық науқан, әдетте, жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды орналастырудың отбасылық нысандарын дамыту проблемалары туралы телевизиялық және радиобағдарламаларды ұйымдастыруды және шығаруды, жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды орналастырудың отбасылық нысандарын насихаттау мен дамытуға арналған арнайы газет қосымшаларының басылымдарын ұйымдастыруды, ақпараттық парақшаларды, буклеттерді, брошюралар мен күнтізбелерді дайындауды және басып шығаруды, акциялар, семинарлар және басқа да әлеуметтік іс-шаралар өткізуді қамтиды [2].

Қиын өмірлік жағдайға тап болған баланы отбасына құқығынан бас тартпай, мемлекет отбасының мұндай баланы оның физикалық, психикалық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ете отырып, сәтті тәрбиелей алуы үшін барлық күш-жігерін

жұмсайды. Осыған байланысты әрбір елде баланы туған отбасында сақтауға, оны туған отбасына қайтаруға, асырап алуға, оны алмастыратын отбасына тәрбиелеуге беруге бағытталған мемлекеттік шаралардың өзіндік жүйесі құрылады, нығайтылады. Асырап алушы отбасылардың үлкен бір мәселесі, ол балалардың отбасыларда орналысу ұзақтығының қысқа болуы. Баланы асырап алған ата-аналар кейінірек сол баласынан бас тартатын жағдайлар жиі кездеседі. Мұның себептері әртүрлі болуы мүмкін, түбірі баланың өзінен де, жаңа ата-аналарынан да іздеуге болады. Жаңа ата-аналардың баланы тәрбиелеуге дайындығының болмауын көрсетеді, бұл күтілетін, бірақ сонымен қатар, шешілінетін жағдай.

Отбасылық қолайсыздық пен жетімдіктің алдын алу

1. Қолдау және жауапты ата-ана болуды қалыптастыру қызметтері,
2. Балалар мен аналарға арналған күндізгі болу бөлімшелері,
3. Отбасындағы дағдарыстық жағдайға шұғыл әрекет ету қызметтері а) әлеуметтік жедел жәрдем, мобильді бригадалар
б) сенім телефоны, интернет қызметі
4. Сүйемелдеу қызметтері (кураторлар, учаскелік, әлеуметтік қызметтер, әлеуметтік патронаж)
5. Оңалту және бос уақыт қызметтері (әлеуметтік меймандар, клубтар, ойын автобустары және т. б.)

6. Қайталама профилактика-бұл интернаттан шыққаннан кейін сүйемелдеу және әлеуметтік бейімдеу [3].

Біздің елімізде жетім балалардың әл-ауқатын жақсарту үшін бірқатар іс-шаралар қабылдануда. Өкінішке орай, олардың барлығы күтілгендей тиімді жұмыс істемейді. Осы күнге дейін жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар өмірдің түрлі әділетсіздігіне ұшырайды. Еліміздің аз дамыған аймақтарында қолайсыз отбасылар санының өсуі байқалады, кедейлік артып келеді, аналар балаларын өз бетінше тәрбиелеу мүмкіндігінің болмауынан, балаларды мемлекеттің қамқорлығына тапсырады. Мұндай ересектердің ұқыпсыздығының салдарымен өте көп жұмыс істеу қажет. Қолда бар барлық ресурстарды, әлеуметтік, экономикалық, психологиялық, педагогикалық ресурстарды мемлекеттік қолдау іс шараларына қоса білу маңызды. Балалар үйінің көп жылдық тәжірибесі – бұл ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды тәрбиелеудің тұйық жолы екенін дәлелдеді. Тек отбасы, тіпті патронат болса да, ересек адам балаға әлемде қалыпты өмір сүру үшін сүйіспеншілік, қамқорлық, тәжірибе мен дағдыларды бере алады. Алайда, баланы жаңа ортаға бейімдеу процесі әрқашан да түрлі сынақтарға толы жол болады. 2013 жылғы 23 қазанда Шығыс Қазақстан облысында «балалар үйінің тәрбиеленушілерін өмірге бейімдеу, әлеуметтік интеграция және өмір сүру мәселелерін шешудегі инновациялық тәсілдер» ҰЕҰ Кеңесінің V кеңейтілген отырысы өтті. БҰҰ Балалар қорымен (ЮНИСЕФ) екі жобаны іске асыру бойынша жұмыс жалғасуда:

- «Балаға мейірімді қала»; - «арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсетудің интеграцияланған моделін іске асырудың бес қадамы». Барлығы 20 меморандумға қол қойылды.

Нәтижесінде, халықаралық бастаманы іске асыратын Қазақстан Республикасының қалаларында мынадай жобалар енгізіледі: "аула клубы – балалардың мүддесі үшін қозғалыс", ата-аналарға арналған "Бақытты отбасы" клубы (Астана қ.), "Балаға мейірімді емханалар", "балаларға мейірімді кітапханалар" (Қарағанды облысының Балқаш қ.), "Бақытты отбасы" клубы жұмыс істейді "Әкелер кеңесі" (Қарағанды облысы Сәтпаев қ.), отбасы мен баланы қолдау орталығы, проблемалы Отбасы орталығы (ШҚО Өскемен қ.), арнайы жабдықталған бөлмелер құру және

балаларды топтық сабақтарға тасымалдауды ұйымдастыру арқылы инклюзивті білім беру бағдарламалары әзірленді.[4]

Бала құқықтарын қорғау жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын органдардың мамандарымен жасақталуының әлсіздігі түйінді проблемалардың бірі болып қалып отыр. Мамандар санының нормативтерінің болмауына, сондай-ақ кадрлық құрамның жиі ауысуына, олардың біліктілігін арттыру жүйесінің болмауына байланысты. Қалыптасқан практика, озық халықаралық тәжірибе отбасылық қолайсыздықтың алдын алуға жүйелі тәсілдің қажеттілігін көрсетеді, ол өмірлік қиын жағдайдан шығу бойынша балалы отбасыларға қызмет көрсету бойынша ведомствоаралық өзара іс-қимылдың нақты тетігін көздейді.

Отандық сарапшылар жүргізген талдау Қазақстанның балалар үйлерін жабуға бағытталғанын, бірақ ондағы балаларды ұзақ мерзімді перспективада бағыттаудың алдын алуға бағытталмағанын көрсетеді. Балалар үйінде тәрбиеленетін балалар мен жасөспірімдерге қажетті көңіл бөлмейді, дамуында бұзушылықтарға ие болады, көбінесе зорлық-зомбылықтың (физикалық, жыныстық және психологиялық) құрбаны болады, өмірге деген тұтынушылық қатынасты дамытады және болашақта қоғамда әлеуметтені алмайды. Мұндай мекемелерден бас тартудың баланың мүдделері мен құқықтарын сақтауға, сондай-ақ Қазақстанда қалыптастырылуы қажет қаржылық және адами ресурстарға бағдарланған нақты жоспары болуға тиіс. Қазақстанда балалардың балалар үйлеріне кіруіне жол бермеу мақсатында жалпы халықты әлеуметтік қолдау жүйесін қайта қарау және жаңа әлеуметтік жұмысты құру қажет [5].

Білікті кадрлардың жетіспеушілігі және қолда бар әлеуметтік қызметкерлердің шектеулі саны ел өңірлерінде өткір сезілуде, мысалы, халық тығыз орналасқан бір ауданға тек бір ғана қорғаншылық органдарының маманы келеді.

Баланың құқықтарын қамтамасыз ету және қорғау қазіргі заманның жаһандық проблемаларына жатады, оларды шешуге бүкіл әлемдік қоғамдастық мүдделі. Бұл жас ұрпақтың қоғамның өміршеңдігін қамтамасыз етудегі және оның болашақ дамуын болжаудағы шешуші рөліне байланысты. Алайда, әлемдегі бірде-бір мемлекет баланың құқықтарын сақтау саласындағы үлгінің рөлін талап ете алмайтындығын мойындау керек.

Қолданылған әдебиет тізімі

1. Платонова Н.М. Теория и методика социальной работы. М.: Академия, 2016. 400 б.
2. Карелова Г. Новые формы социального обслуживания прочно входят в жизнь / Г. Карелова // Социальная работа. - 2002. - №3. С.6-9.
3. Организация работы органов социальной защиты: учеб.пособ. /под ред. А.Н. Савинова, Т.Ф. Зарембо.М.:Академия, 2016. 192 стр.
4. Скотт, Л. и др. Барьеры доступа к получению социальной помощи и специальных социальных услуг в Казахстане. Исследовательский отчет, ЮНИСЕФ 2017 г
Қазақстан: балалар үйлері дәуірінің соңы Мұсабалинова А., Қазақстан Республикасының Азаматтық құқық және балалар мен әйелдердің құқықтарын қорғау жөніндегі халықаралық құқық саласындағы сарапшы, 2020ж
<https://cabar.asia/ru/kazahstan-konets-ery-detskih-domov>

УДК369.8

БИЗНЕСТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАУАПКЕРШІЛІГІН БАҒАЛАУ ТӘСІЛДЕРІ

Қуаныш Айгерім Жанатқызы

aigerim.kuanysh@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғылымдар факультеті әлеуметтану кафедрасы
«Әлеуметтік жұмыс» мамандығының 4-курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Ж.Ж. Сембина

Соңғы уақыттарда «бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі» ұғымы ғылыми әдебиеттерде де, түрлі қайраткерлердің мәлімдемелерінде де көптеп қолданылуда. Осыған қоса ұғымның көптеген түсіндірмелерге ие бола тұрып, нақты анықтамасының жоқтығы пікірталастардың туындауына жол ашады. Осы себеп те оның қазіргі жағдайдағы беделін арттыруда. Нарықтық экономикасы дамыған мемлекеттерде бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі әлеуметтік қажеттілікке жауап ретінде пайда болған, мемлекет пен қоғам мақұлдаған әлеуметтік функцияларын орындауға мүмкіндік беретін, қазіргі уақытта белгіленген принциптер мен нормаларға ие әлеуметтік институт ретінде қабылданады.

Ғылыми әдебиеттерде «бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі» ұғымы компанияның негізгі қызметімен тікелей байланысты және қоғамның әлеуметтік, экономикалық және экологиялық салалардағы дамуына заңмен белгіленген минимумнан тыс ерікті үлесі ретінде түсіндіріледі. Осы орайда, ғылыми әдебиеттерде немесе ғылыми зерттеулерде «бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі» «корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік» ұғымымен алмастырылып қолданылады және концепциялық даму тарихын да корпоративтік әлеуметтік жауапкершіліктен алады.

Қазіргі уақытта «бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі» тұжырымдамасы қоғам арасында көптеп қолданылып, сiңiсуде. Бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі қоғамның әлеуметтік-экономикалық мәселелерін шешуде өзінің рөлін нық ұстануда. Бизнестің тек қаржы саласына қызмет етіп қана қоймай, сонымен қатар әлеуметтік қорғау жүйесі бойынша